NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2024

SESOTHO PUO YA LAPENG: PAMPIRI YA I
SESOTHO HOME LANGUAGE: PAPER I

Nako: Dihora tse 3 **Matshwao: 100**

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e na le maqephe a 12. Etsa bonnete ba hore a felletse pampiring ya hao.

2. Pampiri ena e arotswe ka dikarolo tse **NNE**, e leng:

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO	**MATSHWAO: 25**
KAROLO YA B: KAKARETSO/KGUTSUFATSO	**MATSHWAO: 10**
KAROLO YA C: DITHOTHOKISO	**MATSHWAO: 30**
KAROLO YA D: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO	**MATSHWAO: 35**

3. Araba dipotso tsohle.

4. Nomora dikarabo tsa hao jwaloka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

5. Qala karolo e **NNGWE** le e **NNGWE** leqepheng le **LETJHA**.

6. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

7. Tsepamisa maikutlo haholo popong ya dipolelo tse nepahetseng.

IEB Copyright © 2024

KAROLO YA A TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

TEMA YA A

Bala ditaba tsena o nto araba dipotso tse latelang.

Banana le dipapadi

Raisibe Ntozakhe ya dilemo tse 20 ke *spin bowler* sa porofeshenale sa sehlopha sa kirikete sa naha le mokwetlisi wa *Alexandra Cricket Hub*, o re qoqela ka mosebetsi wa hae o mo kgotsofatsang.

''Ke qadile ho bapala kerikete ke le dilemo tse tsheletseng. Ha ke le *Skeen Primary School* lekeisheneng la Alexandra, ke ne ke rata ho shebella bashanyana ha ba bapala kirikete. Ke ne ke kgalla ho bapala le bona empa ke tshaba hobane ke le ngwanana ka hara bona. Leha ho le jwalo, titjhere ya ka ya nkgothalletsa ho bapala, ya re bong ba ka bo se nnyahamise ho bapala papadi ya bashanyana. Ke qetelletse ke bapala le bona, ebile ba ne ba thabetse ho nthuta papadi ena.

Ke ile ka qetella ke le karolo ya *Bakers Mini Cricket Programme* (e seng e bitswa *KFC mini cricket*) le ya mananeo a bana a thupello ya kirikete *Alexandra Cricket Hub*. Hona jwale ke se ke bapala jwalo ka *spin bowler*, mosebetsi wa ka ke ho lahlela bolo ka lebelo le potlakileng. Sena se etsa hore ho be thata hore *batsman* a otle bolo haholo. Papadi ya ka ya pele e fetotse bophelo ba ka. Jwalo ka ngwana ya tswang Alexandra, ke ne ke tseba mabala a manyane feela a dipapadi. Ha ke le lebaleng la dipapadi *Bidvest Wanderers*, ke ne ke makaditswe ke ho hlweka ha lebala la dipapadi, mabone, disebediswa tsa boikwetliso le batshehetsi ba dihlopha tsa dipapadi ba ne ba tletse.

Ka mora dipapadi re ile ra ikwetlisa le dibapadi tsa porofeshenale tse ileng tsa ntshusumetsa le ho nkgothaletsa ho hatela pele. Ke ile ka nka qeto ya ho fetola lerato la ka ho le etsa mosebetsi. Ka lebaka la ho sebetsa ka thata le ka maikemisetso, ke ne ke dula ke kgethwa hore ke bapale diporofenseng le ho bapalla naha. Ke dula ke ya ditekong tsa dipapadi, moo ho kgethwang dibapadi bakeng sa diporofense le tsa naha. Mosebetsi wa ka o entse hore ke kgethwe dihlopheng tsa kirikete tsa Gauteng ho tloha ke le dilemo tse 10. Ha ke le dilemo tse 16, ke ile ka kgethwa sehlopheng sa naha sa basadi ba dilemo tse ka tlasa 19 sa Afrika Borwa.

Ke ne ke thabile hobane ke ne ke sebetsa ka thata hore ke qetelle ke le moo. Ke ile ka kgethwa hore ke bapalle sehlopha sa basadi sa Gauteng ha ke le dilemo tse 18, mme ha ke le dilemo tse 19 ka kena sehlopheng sa naha. Selemong sena ke ne ke le motlotlo ho emela Afrika Borwa matjhabeng ho 2017 *ICC Women's World Cup,* Engelane. Sehlopha sa rona se finyelletse ho sekamakgaolakganng. Ho bapalla boemo bona bo hodimo ho ne ho tshosa ebile ho thabisa empa e bile toro e phethahetseng.

Ha ke batle ho swabisa sehlopha mmoho le batshehetsi ba ka. Nka ba tlasa kgatello e boima ya ho thusa sehlopha sa ka, mme ka qetella ke tswa taolong. Ka lehlohonolo ke na le setsebi sa maikutlo le dipapadi, se nthusang ka mekgwa ya ho sebetsana le maemo ao mme ho akga mekgwa ya ho hema, ho ipha nako le ho ba le maikutlo a tsitsitseng. Ke sebedisa mekgwa ena hore ke ikokobetse le ho tsepamisa maikutlo. Ke thabetse le ho ba mokwetlisi wa *Alexandra Cricket Hub*.

Lekgotla la Kirikete la Gauteng le ile la mpha mosebetsi wa ho kwetlisa banana, ke dilemo tse 2 jwale ke le mosebetsing ona."

[E qotsitwe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *BONA,* Mphalane 2017]

IEB Copyright © 2024

1.1 Ke setirothaepe sefe se neng se etswa dipapading mehleng ya kgale? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.2 O nahana hore bohlweki bo bohlokwa mabaleng a dipapadi? Tshehetsa ntlhakemo ya hao. (2)

1.3 Raisibe o kgethuwe dihlopheng tse kgolo tsa dipapadi ka mabaka afe? Bolela a mabedi. (2)

1.4 Seratswaneng sa 3 Raisibe o re o ne a makaditswe ke bohlweki ba lebala la *Bidvest Wanderers*. Na bohlweki bo ka makatsa motho? Tiisa karabo ya hao. (2)

1.5 Na sehlooho sa tema ee se dumellana le ditaba tsa yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.6 Ha o ne o le Raisibe mme o kgethwa ho ya emela naha ya heno papading Engelane o ne o tla etsa jwang? (2)

1.7 Karolo e bapalwang ke Raisibe papading ya kerikete ke efe? (1)

1.8 Ke eng seo o ithutileng sona ka dibapadi tsa porofeshenale? (2)

IEB Copyright © 2024

TEMA YA B

Bala ditaba tsena o arabe dipotso tse latelang.

Banana ba kene ntweng

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho GOOGLE]

Mehla e fetohile, banana e se e le balwanedi dipapading. Ba lwanela dihlopha ba be ba lwanele naha ya ha bo bona. Mehleng ya kgale ho ne ho shejwa bong bo le bong ha ho fihlwa dipapading tse kang bolo ya maoto, kirikete, ho sesa, hoki, ditebele, rakebi le tse ding. Kajeno ke kajeno, ba a bapala banana, ba a shebellwa, ba a hlola ba be ba hape mehope. Banana ha ba bapale feela, le bona ba a ikwetlisa hape ba thapolla mmele. Tseo kaofela di na le diphephetso, nnete ha ho bonolo ka hohle. Menyetla e butswe, ho tswa feela hore ditalente di kgethela motjha ka hokae. Batjha hlokomelang thuto ya sekolong, ke yona e fahlollang motho etswe matitjhere le ona a na le leihlo bokamosong ba baithuti.

[Boiqapelo ba mohlahlobi]

1.9 Na ho na le kamano temeng ya A le ya B? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.10 Hlalosa polelo e ka tlase o ipapisitse le ditaba tsa tema ena.

'Matitjhere le ona a na le leihlo bokamosong ba baithuti.' (2)

1.11 Ha o ne o le se seng sa dibapadi tsee o ne o tla eletsa batjha ba bang ka ho reng? (2)

1.12 Na melao ya dipapadi le boholo ba mabala a dipapadi di a fetolwa ha ho bapala banana? Tshehetsa ntlhakemo ya hao. (2)

1.13 O nahana hore tshehetso ya batswadi ba dibapadi e bohlokwa? Tiisa karabo ya hao. (2)

25 matshwao

IEB Copyright © 2024

KAROLO YA B KGUTSUFATSO LE KAKARETSO

POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema ena e latelang ebe o di kgutsufatsa ka seratswana se momahaneng, se bontshang dintlha tse **SUPILENG** tsa sehlooho, tse buang ka ho fumana sepheo bophelong.

Ela hloko.

O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatsa ditaba tsa tema ena ka mantswe a 80–90.

2. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng se totobatsang dintlha **tse supileng** tse jereng mohopolo wa sehlooho.

3. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso.

TEMA YA C

Fumana sepheo bophelong

Na o kile wa kena qwaketsanong ya mantswe le motho ya o botsang hore: "O nahana hore o mang?" Na o kile wa ipotsa potso eo le wena, haholo ha o batla ho atleha bophelong? Ka bomadimabe bongata ba rona ha bo itsebe hore ke bomang. O sebopuwa se makatsang sa Mmopi. O bopilwe ka tsela e mo thabisang mme o tlameha ho tseba melemo ya hae. Mmele wa hao ha o a kopangwa feela, ebile ha ho na phoso e etsahetseng ha o ne o botjwa. Dintho tsohle tse bophelong ba hao di na le moelelo le morero. O kgethehile. O nahana hore o mang? Bongata ba rona re hloleha ha re fihla mona. Re dumella maima hore a re hlalose. Mathata a nnete a ka o atlehisa mme ho bohlokwa hore o se ke wa sheba boemo boo o leng ho bona ka nako eo feela; sheba le ditalente, dimpho le bokgoni tsa hao. Ke eng seo o se ratang? O utlwiswa bohloko kapa o thabiswa ke eng?

Ha re sheba mathata le sepheo re fumana hore lefatshe le tletse ka mathata a mangata ao bohle ba ka kgonang ho a rarolla. Ho fihlela o fumana mathata ao o a bopetsweng hore o a rarolle, o tla dula o le karolo ya bothata. Batho bohle ba na le sepheo, jwalo ka dingaka, di teng ho rarolla mathata a bophelo ba rona ka bongaka le matitjhere le ba bang ba nang le dineo tse fapaneng. O ne o tla etsa eng haeba o ne o na le tjhelete e ngatangata eo o e sietsweng ke batswadi kapa o hloka mosebetsi?

Batho ba bangata ba nahana ka maemo feela mme ba tswelapele ka boikgohomoso le ho nyenyefatsa ba bang. Nnete ke hore o fapane le batho ba bang mme phapano ha se morwalo empa ke tshupo ya boleng. Jwale e ba ya molemo ka ho fetisa. Mathata ha se letho empa sepheo sa hao se tla o tlisetsa moelelo. Ithute hore motho e mong le e mong o na le semelo se kgethehileng se ke keng sa fetolwa ke maemo afe kapa afe. Hlompha motho e mong hobane le yena o bopilwe jwalo ka wena, ha a a ikgethela seo a leng sona. Tlhompho, lerato le boikokobetso ka nako tsohle di bohlokwa ha o na le tsena. Fumana sepheo sa hao bophelong mme o se latele.

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *BONA,* Mphalane 2017]

10 matshwao

IEB Copyright © 2024

KAROLO YA C DITHOTHOKISO

Karolong ena o fuwe dithothokiso tse 3, tse 2 tsa tsona ke tseo o ithutileng tsona ha e nngwe ya tsona e le e so bonwe, di arabe kaofela.

POTSO YA 3

Potsong ena o fuwe dithothokiso tse 2 tseo o ithutileng tsona.

TEMA YA D

3.1 Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse latelang.

Hodima lebitla – K.E. Ntsane

Hodima lebitla re ka reng ho lla?
Hlakolang meokgo lefu le swabe.
Re tla reng ho tshaba tsenene ya lefu?
Tsenene ya lefu e robilwe Golgotha,
Ya thethefatswa ke ya phahameng ho feta,
Yena Jesu, Konyana Modimo!

Tebong ba lebitla mobung o batang,
Ya neng a phela o kgalehile lefu boroko,
Tlosang lesira le bone ho kgutsa,
Le bone thako tsa moya nameng dinameng,
Nama tsa morobadi e se e le lesupi.
Mmele o setse moya o faletse!

Ya ngwanabo rona ntlo ha se ho qala,
Alang mahlo le bone mofela,
O hola nyene le bosiu ona motse.
Boelang hae le thobe dipelo,
Ha se hofela lefu le sa tla,
Pitso motseng ona ke tlwaelo-
HODIMA LEBITLA RE SA TLA PHUTHEHA!

3.1.1 Bonono bo molathothokisong wa 6 bo qalang mola bo bitswang? (1)

3.1.2 Motse oo sethothokisi se buang ka ona molathothokisong wa 15 le wa 18 ke ofe? Bapisa motse o thothokisong le motse o tlwaelehileng. (3)

3.1.3 O nahana hore lebaka le entseng hore sethothokisi se sebedise mantswe a latelang 'Alang mahlo le bone mofela' ke lefe? (2)

3.1.4 Sethothokisi se sebedisitse anastrofi e molathothokisong wa 13 ka sepheo sefe? (2)

3.1.5 Sethothokisi se re senolela lefu ka tsela e jwang? Tiisa karabo ya hao o itshetlehile ka thothokiso. (2)

IEB Copyright © 2024

TEMA YA E

3.2 Bala qotso ena o arabe dipotso tse latelang.

Re ka kgona – R.N. Phume

Re ka kgona ha feela re utlwana,
Re mamelana ka tsebe tse pedi;
Re jarelana mefokolo ya botho,
Re ratana ka rato la boena,
Nnete re ka kgona!

Bokgoni bo matla ha bo sitwe ke letho:
Bo sebete sa ho beha tau setswe,
Bo mohau hodima dira esita le metswalle,
Bo matla ho ka etsa tse mpe esita le tse ntle;
Bo benya sa naledi le hara la bonkantjana!

Tsa bona tsohle di pontsheng,
Tsa bona di pepeneneng di kganyeng;
Di boetse di a boheha.
Ebile di boetse di a makatsa!

Bo tsotwa le ke dimumu,
Bo bonwa le ke difofu;
Bo babatswa le ke mapepele,
Bo tsotwa le ke matlaila;
Bo kgotswa le ke dira!
Bo kgonehile nnete sebele:
Di bonwa ke bohle hoba di ntle
Di bonwa nnete le ke sa Jeriko!

3.2.1 Temanathothokiso ya 4 e re senolela sehalo se jwang sa sethothokisi? Tshehetsa ntlhakemo ya hao. (2)

3.2.2 Temanathothokiso ya 3 e re bopela karaburetso ya mofuta ofe? (1)

3.2.3 Akaretsa ditaba tsa thothokiso ena ka ntlha e le nngwe. (2)
[15]

IEB Copyright © 2024

POTSO YA 4

Thothokiso e so bonwe, moithuti o tlameha ho araba potso ena.

TEMA YA F

Bala thothokiso ena o nto araba.

Ha ke kope tshwarelo – T. Lekitlane

Ha ke re o moloi ha o motho,
Wena ya neng a qhale kgotso tlong eso,
Wena ya neng a hape eso ntlo sehloho,
Thoko wa re kgothometsa maralleng wa re lahlela;
Kajeno re metwaitwai hara ditjhaba,
Re hloka ya ho phoka boduma re mehofe,
Wena o hafa ka nkatana o morena,
Re a o sebeletsa o morui,
O iphetotse Ramatlotlo o Rapolasi,
O ikentse Tonakgolo o Ranaha;
Ruri nna ha ke kope tshwarelo bana beso,
Ha ke re enwa motho lefu le a mo lokela,
Teleko naheng eso le yona e a mo lokela,
Wabo morabe o lokela ho metswa.

4.1 Thothokiso ee e ikgetha jwang ho tse ding? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

4.2 Sehlooho sa thothokiso ee se re senolela maikutlo a jwang a mmadi? Tshehetsa ntlhakemo ya hao. (2)

4.3 Anastrofi e moleng wa 14 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

4.4 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka ntlha e le nngwe. (2)

4.5 Phetapheto ya sebopeho sa mola e sebedisitsweng melathothokisong ya 9 le 10 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

4.6 Molathothokiso wa 4 o re bopela karaburetso ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

4.7 Ke sekapuo sefe se sebedisitsweng molathothokisong wa 7? (1)

4.8 Ha o ne o le sethothokisi o ne o tla fa thothokiso ee lebitso lefe? (1)
[15]

30 matshwao

IEB Copyright © 2024

KAROLO YA D THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 5 PAPATSO

TEMA YA G

Boha mme o bale papatso ena e be o araba dipotso tse latelang.

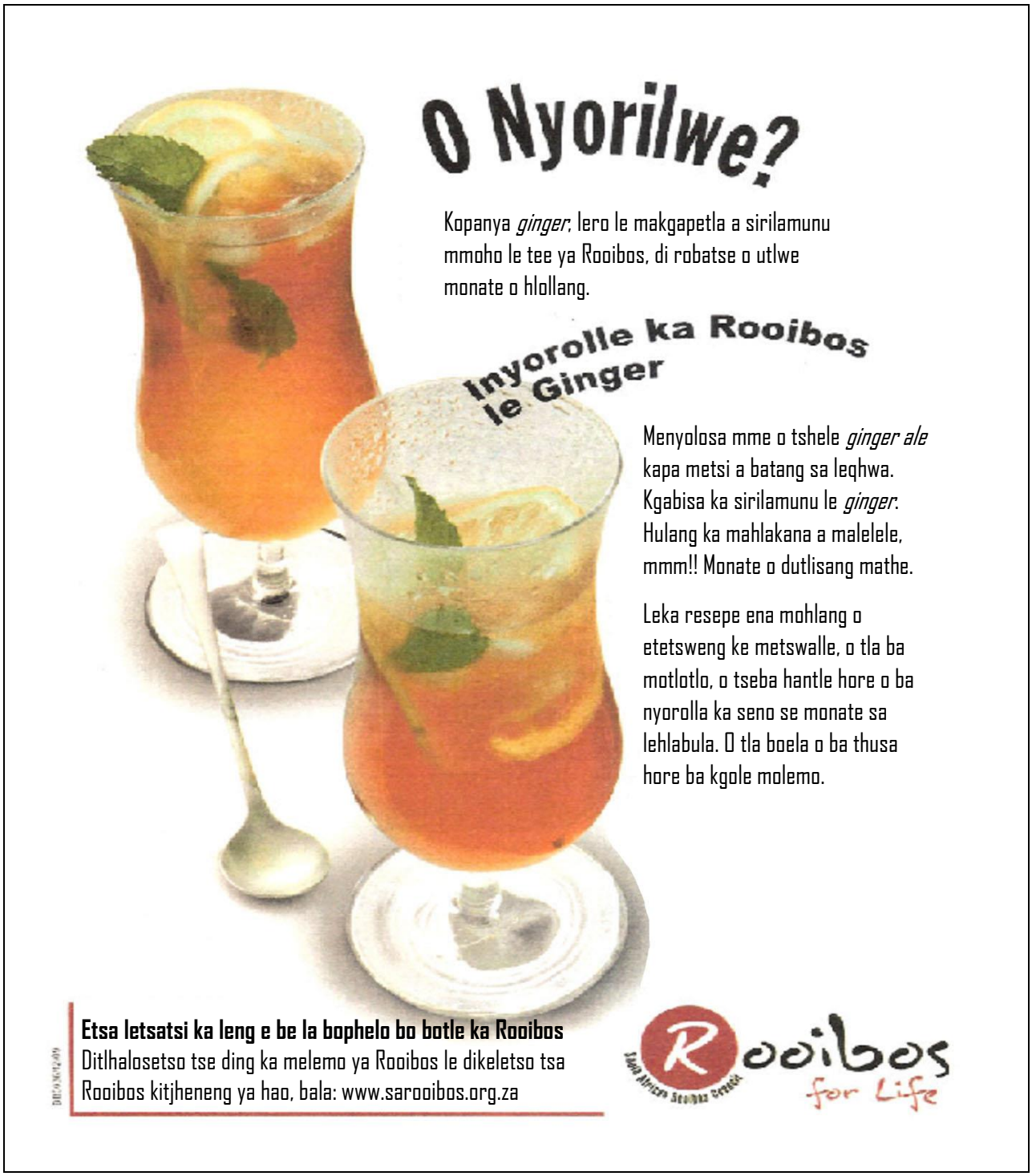

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho google]

5.1 Sehlahiswa se bapatswang moo ke eng? (1)

5.2 Bohlokwa ba mengolo e fapaneng le tshebediso ya mebala ke bofe papatsong ee? (2)

5.3 Na bahlahisi ba sehlahiswa see ba ka kgona ho araba dipotso ha dipotso di le teng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

5.4 Ho ya ka tjhebo ya hao bahlahisi ba sehlahiswa see ba tla fihlela sepheo sa bona ka papatso ee? (2)

5.5 O nahana hore tshebediso ya letshwao la puo le polelong e ka tlase le na le bohlokwa bofe?

'O nyorilwe?' (2)

5.6 Ho pheta lentswe rooibos polelong e ka tlase ho na le bohlokwa bofe papatsong ee?

'Ditlhalosetso tse ding ka melemo ya rooibos le dikeletso tsa rooibos kitjhining ya hao.' (2)

TEMA YA H

Bala le ho sekaseka khathunu ena ebe o araba dipotso tse latelang.

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho google]

IEB Copyright © 2024

5.7 Bolela bohlokwa ba lentswe lena 'jwale' polelong e latelang.

'Motho o wele, jwale re thusa jwang?' (2)

5.8 Ho ya ka tjhebo ya hao batho ba moleng ba sireletsehile? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

5.9 Potso e ka tlase e re senonela eng ka motho ya e botsang?

'Re thusa jwang?' (2)

TEMA YA I

Bala qotso ena o arabe dipotso tse latelang.

Re thabela hoba seo re leng sona, pele batho ba hlahisa maikutlo a bona ka hore re tshwanela ho ba jwang. Re ithuta hore dintho di tshwanela ho etswa jwang. Ntho ena e bolela hore o tla kgetha ho ba seo batho ba se batlang kapa o kgethe ho ba seo o leng sona. Nnete ke hore re tlwaetse ho ipapisa le batho ba bang, kamehla ho phutholoha maemong a hao ha ho bonolo empa hang ha o fihlela seo, o ke ke wa angwa ke maikutlo a ba bang. 5

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *BONA*, Mphalane 2017]

5.10 Bosiyo ba feelwana (,) moleng wa bohlano bo ne bo tla tlisa phetoho efe polelong eo? (2)

5.11 Manolla tshebediso ya setshwantsho temeng e ka hodimo. (2)

5.12 Hlalosa lentswe 'ipapisa' le hlahang moleng wa 4 temeng ena. (1)

IEB Copyright © 2024

Lekola tataiso ena ya bukantswe o nto araba dipotso tse latelang.

Kgomo (kgo-mo) E nngwe ya diphoofolo tsa hae, e ruuwang, e maoto a mane, e manaka/ dinaka kapa e tjhitja le mohatla./bon. dikgomo/**Maele**. Ho opa **kgomo** lenaka: ho bua se nepahetseng kapa se utlwahalang. **Maele**. **Kgomo** ya lebese ha e itswale: hangata ngwana ha a futse motswadi. **Maele**. **Kgomo** e tshwarwa ka dinaka, motho ka dipuo: motho o tshwarwa ka dipuo tsa hae ho seo a se entseng.

5.13 Bolela hore lentswe 'bon' moleng wa 2 ke kgutsufatso ya lentswe lefe? (1)

5.14 Ke eng seo o se shebang ha o batla lentswe ka hara bukantswe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 6

TEMA YA J

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o lokisa diphoso tsa puo, mongolo le mopeleto.

Ke kopane le dithuto ho dikhomphuta lekgetlo la pele sekolong se phahammeng. Ke kgethile dithuto ya saense le khomphutha mme tsa mfihlisa lefatsheng la dikhomphutha. Kile ka latela mosebetsi ona ho bane ke ne ke susumetswake menyetla e mengata eneng e hlaha le kaleng lena. Batswadi ba ka le bona baile ba kgothaletsa nna le bana beso ho etsa dithuto tsena.

[E qotsitswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho *BONA,* Mphalane 2017]

[10]

35 matshwao

[Matshwao ohle 100]

IEB Copyright © 2024